

NIELEGALNY HANDEL BRONIĄ

STUDIUM KRYMINOLOGICZNE

Piotr Chlebowicz

MONOGRAFIE LEX



LEX

a Wolters Kluwer business

NIELEGALNY HANDEL BRONIĄ

STUDIUM KRYMINOLOGICZNE

Piotr Chlebowicz

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa



LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2015

Stan prawny na 1 lutego 2015 r.

Recenzent
Prof. dr hab. Stanisław Hoc

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Ewa Wysocka

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Świerk-Bożek

Łamanie
Wolters Kluwer

Układ typograficzny
Marta Baranowska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni


SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2015

ISBN 978-83-264-8054-6
ISSN 1897-4392

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów / 9

Wstęp / 11

Rozdział 1

**Etiologia przestępczości związanej z handlem
bronią / 17**

Rozdział 2

Legalne i nielegalne rynki broni / 25

1. Wprowadzenie / 25
2. Charakterystyka rynków broni / 29
 - 2.1. Rynek biały / 29
 - 2.2. Rynek czarny / 35
 - 2.3. Ogólna charakterystyka czarnych rynków broni w Europie / 48
 - 2.4. Rynek szary / 58
3. Rola służb specjalnych na rynkach broni / 64
4. Broń jako towar. Próba charakterystyki / 66

Rozdział 3

Powiązania rynku legalnego z rynkami nielegalnymi / 70

1. Wprowadzenie / 70
2. Nielegalna produkcja broni palnej / 71
3. Przemysł broni / 74
4. Utrata kontroli przez państwo nad własnymi arsenałami / 85
5. Kradzieże i utrata broni w obrocie cywilnym / 88
6. Pranie brudnych pieniędzy a nielegalny handel bronią / 89
7. Kariera przestępcza Wiktora Buta. Studium przypadku / 90

Rozdział 4

Nielegalny handel bronią na tle wybranych kryminologicznych kategorii przestępczości / 95

1. Wprowadzenie / **95**
2. Nielegalny handel bronią jako kategoria kryminologiczna / **96**
3. Nielegalny handel bronią jako przejaw przestępczości zorganizowanej / **100**

Rozdział 5

Nielegalny handel bronią w Polsce / 109

1. Wprowadzenie / **109**
2. Źródła nielegalnej broni / **113**
 - 2.1. Nielegalna produkcja broni / **114**
 - 2.2. Kradzieże broni / **118**
 - 2.3. Przemyt broni / **122**
 - 2.3.1. Przemyt broni w świetle danych statystycznych Straży Granicznej / **126**
 - 2.3.2. Geografia przemytu broni w świetle danych Straży Granicznej / **127**
 - 2.3.3. Miejsca przemytu / **130**
3. Rozmiary nielegalnego handlu bronią w Polsce w świetle danych statystycznych / **130**
 - 3.1. Rodzaj broni zabezpieczonej przez Policję / **132**
 - 3.2. Statystyczny obraz przestępczości z art. 263 k.k. / **134**
 - 3.3. Statystyczny obraz przestępczości. Przepisy karne pozakodeksowe / **135**
4. Afera pistoletowa. Studium przypadku / **138**
5. Afera karabinowa. Studium przypadku / **142**

Rozdział 6

Nielegalny handel bronią a terroryzm / 145

1. Wprowadzenie / **145**
2. Związki przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Implikacje dla nielegalnego handlu bronią / **148**
3. Rola broni strzeleckiej i lekkiej w działalności terrorystycznej / **150**

4. Nowe tendencje użycia broni strzeleckiej i lekkiej na przykładzie sekwencyjnego ataku terrorystycznego / 156
5. Źródła broni strzeleckiej i lekkiej pozyskiwanej przez organizacje terrorystyczne / 158
 - 5.1. Sponsoring państwowy / 159
 - 5.2. Działalność przestępcza / 161
 - 5.3. Legalne źródła dochodów / 165
6. Handel bronią na przykładzie wybranych organizacji terrorystycznych / 167
 - 6.1. Operacje IRA i jej frakcji w obszarze nielegalnego handlu bronią / 167
 - 6.2. Aktywność ETA na czarnych rynkach broni / 171

Rozdział 7

Wiktymologiczne aspekty nielegalnego handlu bronią / 173

1. Wprowadzenie / 173
2. Ofiary nielegalnego handlu bronią / 176
3. Problematyka dzieci-żołnierzy na tle nielegalnego handlu bronią / 181
4. Nielegalny handel bronią a przemoc wobec kobiet / 184

Rozdział 8

Problematyka etyczna handlu bronią / 186

Rozdział 9

Inicjatywy ONZ w obszarze zwalczania i przeciwdziałania nielegalnemu handlowi bronią / 193

1. Wprowadzenie / 193
2. Program działania Narodów Zjednoczonych służący zapobieganiu, zwalczaniu i likwidacji nielegalnego handlu bronią strzelecką i lekką we wszelkich jego aspektach z 2001 r. / 198
3. Rezolucje ONZ w przedmiocie embarga dotyczącego handlu bronią / 200
4. Rejestr broni konwencjonalnej ONZ / 203

5. Protokół przeciwko nielegalnemu wytwarzaniu i obrotowi bronią palną, jej częściami i komponentami oraz amunicją, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej / **204**
6. Międzynarodowy Instrument Identyfikacji i Śledzenia Broni Strzeleckiej i Lekkiej / **211**

Rozdział 10

Inicjatywy Unii Europejskiej w obszarze zwalczania i przeciwdziałania nielegalnego handlu bronią / 216

1. Nielegalny handel bronią w świetle dorobku TREVI, Schengen i Traktatów / **216**
2. Kierunki zwalczania nielegalnego handlu bronią w Unii Europejskiej. Komunikat Komisji *Bronń palna a bezpieczeństwo wewnętrzne UE: ochrona obywateli i zakłócanie nielegalnego handlu* / **222**
3. Rola Europolu w zwalczaniu nielegalnego handlu bronią / **231**
4. Europejska strategia bezpieczeństwa z 2003 r. / **235**
5. Strategia zwalczania nielegalnego gromadzenia ręcznej broni strzeleckiej i broni lekkiej oraz amunicji do niej oraz nielegalnego handlu nimi 5319/06 z dnia 15–16 grudnia 2005 r. / **238**
6. Zwalczanie nielegalnego handlu bronią strzelecką i lekką prowadzonego drogą powietrzną / **240**
7. Realizacja Strategii Unii Europejskiej na Bałkanach Zachodnich / **241**
8. Kontrola pośrednictwa w handlu bronią / **243**
9. Zasady kontroli wywozu technologii wojskowych i sprzętu wojskowego / **244**
10. Wpływ regulacji unijnych w obszarze przeciwdziałania nielegalnemu handlowi bronią / **252**

Podsumowanie / **257**

Bibliografia / **261**

Wykaz skrótów

Akty prawne

- Karta NZ** Karta Narodów Zjednoczonych (Dz. U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90 z późn. zm.)
- k.k.** ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- TFUE** Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 47)
- u.o.z.t.** ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. o obrocie z zagranicą towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 194)
- u.w.d.g.** ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1017 z późn. zm.)

Czasopisma

- PiP** Państwo i Prawo
- PPH** Przegląd Prawa Handlowego

Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
WPP	Wojskowy Przegląd Prawniczy

Inne

BSIL	broń strzelecka i lekka
NGO	non governmental organisation – organizacja pozarządowa
OBWE	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime

Wstęp

Problematyka nielegalnego handlu bronią to interesujący fenomen społeczny, który nie stanowił dotychczas przedmiotu badań naukowych. W polskiej literaturze kryminologicznej zjawisko to nie jest opisywane i wyjaśniane. Również kryminologia europejska najczęściej pomija to zagadnienie. Zazwyczaj autorzy postrzegają nielegalny obrót bronią jako przejaw przestępczości zorganizowanej. Podkreśla się zwłaszcza, że działalność ta generuje duże środki finansowe. Jest to jednak jedynie informacja sygnałna, bez odniesień i prób opisu etiologii, fenomenologii oraz strategii zwalczania tego procederu. Brakuje również próby wykorzystania dorobku teorii kryminologicznych w opisie i wyjaśnieniu tego zjawiska. Nie istnieje zatem kompleksowe, monograficzne opracowanie tej problematyki, w szczególności nie były dotychczas prowadzone badania empiryczne ani badania teoretyczne. Z tego punktu widzenia niniejsze zagadnienie stanowi „białą plamę” na mapie polskiej i europejskiej kryminologii.

Należy też podkreślić, że trudności dotyczące pozyskania informacji i danych na temat nielegalnego handlu bronią wynikają z kilku przyczyn.

Po pierwsze, nielegalne transakcje bronią często mają wymiar polityczny, stanowią one przejaw niejawnych działań politycznych, które są prowadzone w imieniu państwa zazwyczaj przez służby specjalne. Powoduje to niemal całkowitą blokadę informacji.

Po drugie, handel bronią – nawet legalny – to działalność nie tylko gospodarcza, ale również polityczna. Wybór kontrahenta i oferty jest kształtowany nie tylko ceną, lecz konstelacją różnorodnych czynników, często o charakterze strategicznym, takich jak na przykład pozycja państwa w układzie międzynarodowym, jego sojusze, interesy w regionie itd. Nakładają się na to interesy koncernów zbrojeniowych i pośredników, którzy działają w warunkach narastającej konkurencji. Uważa się, że handel bronią to lukratywne zajęcie, stąd odnotowuje się przypadki

wpływania na proces decyzyjny wyboru danego typu uzbrojenia lub określonej konstrukcji przez działania korupcyjne, agresywny lobbng, szpiegostwo gospodarcze, naciski polityczne. Wreszcie niejednokrotnie wymiar etyczny tych kontraktów jest często kwestionowany, co sprawia, że nawet kręgi biznesowe niechętnie udzielają informacji na temat swojej działalności gospodarczej oraz humanitarnych następstw zawieranych kontraktów.

Po trzecie, jeśli analizować nielegalny handel bronią jako aktywność grup i związków przestępczych, to często jest to obszar współpracy gangów z organizacjami terrorystycznymi, które są odbiorcami pozyskanej nielegalnie broni. Warto w tym miejscu wskazać, że handel bronią to także tradycyjny obszar współpracy i przenikania się struktur przestępczości zorganizowanej i ugrupowań terrorystycznych. Nielegalny obrót bronią jest zwalczany najczęściej w ramach tzw. ofensywnych metod pracy operacyjnej nie tylko przez służby policyjne, ale obecnie także przez służby specjalne w ramach antyterroryzmu. W obu wypadkach sprawy te objęte są ochroną informacji niejawnych.

Wskazany wyżej stan rzeczy w pełni uzasadnia zatem potrzebę przeprowadzenia badań w tym obszarze. Jednocześnie po roku 1990 na świecie widać rosnące zainteresowanie problematyką nielegalnego obrotu bronią. Wśród współczesnych trendów w handlu bronią zarówno na rynkach legalnych, jak i nielegalnych, należy wskazać handel uzbrojeniem typu SALW (*Small Arms Light Weapons*). W języku polskim funkcjonuje termin BSiL (broń strzelecka i lekka). W tym miejscu należy podkreślić, że to właśnie ta część nielegalnego obrotu bronią stanowi główny przedmiot rozprawy.

Negatywne skutki handlu BSiL wywołały duży oddźwięk społeczności międzynarodowej oraz instytucji społeczeństwa obywatelskiego. Przykładowo to aktywność organizacji pozarządowych mobilizowała opinię publiczną, która wywierała naciski na rządy, które zaczęły wprowadzać różne regulacje w obszarze handlu bronią. Warto już w tym miejscu zauważyć, że według ONZ to właśnie tzw. niekontrolowane transfery uzbrojenia stanowią istotny czynnik destabilizacji w wielu regionach świata. Uważa się, że wzmacniają one przestępczość zorganizowaną i terrorystyczną oraz w istotny sposób przyczyniają się do wiktylizacji zarówno jednostek, jak i grup społecznych.

Ponadto ostatnie zdarzenia na Ukrainie aktualizują problematykę handlu bronią wojskową w świetle zasad regulacji unijnych.

Celem monografii jest możliwie wszechstronna kryminologiczna analiza nielegalnego handlu bronią. Chodzi zatem o uzyskanie kryminologicznego obrazu tego zjawiska, próbę identyfikacji trendów na nielegalnych rynkach broni, uporządkowanie wiedzy w tym zakresie, wskazanie nowych kierunków badawczych oraz dokonanie oceny uregulowań, które odnoszą się do nielegalnego obrotu bronią.

Próbowano także wykorzystać dorobek kryminologii teoretycznej, w szczególności tzw. model ekonomiczny przestępczości zorganizowanej. Wydaje się, że wymieniona koncepcja, jej siatka pojęciowa tworzy możliwość kryminologicznej analizy zjawiska nielegalnego handlu bronią.

Niewątpliwie przeniesienie tego zagadnienia na płaszczyznę kryminologiczną umożliwi dokonanie rzetelnego opisu zarówno struktury i mechanizmów funkcjonowania nielegalnych rynków broni, jak również motywacji podmiotów, które zawierają czarnorynkowe transakcje. Trzeba jednak podkreślić, że z uwagi na bardzo specyficzny przedmiot obrotu, jakim jest broń, analiza zjawiska nielegalnego handlu wykracza znacznie poza klasycznie rozumianą kryminologię i niejako wymusza uwzględnienie innych perspektyw badawczych, w szczególności nauk politycznych i stosunków międzynarodowych oraz prawa międzynarodowego.

Należy zatem przyjąć, że złożoność i wielowymiarowość fenomenu nielegalnego handlu bronią kreuje konieczność posługiwania się dorobkiem różnych dziedzin wiedzy, począwszy od ustaleń nauk kryminologicznych, na ekonomicznych, socjologicznych i politologicznych skończywszy.

Można wyróżnić dwie wzajemnie przeplatające się perspektywy badawcze. Z jednej strony chodzi o postrzeganie nielegalnego handlu bronią w kategoriach kontroli zbrojeń i rozbrojenia (*disarmament*), z drugiej zaś chodzi o postrzeganie go jako zagadnienia związanego ze zwalczaniem i zapobieganiem przestępczości.

W pierwszym przypadku w grę wchodzi problematyka bezpieczeństwa międzynarodowego, zjawisko przynależne do sfery polityki międzynarodowej. Druga z wymienionych perspektyw mieściłaby się raczej w obszarze szeroko rozumianej polityki kryminalnej, odnoszącej się przede wszystkim do bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Badanie strategii zwalczania tego zjawiska wymaga także dokonania analizy aktów normatywnych, które zawierają regulacje w tym zakresie.

W toku badań sformułowano następujące szczegółowe problemy badawcze:

- 1) Jaka jest struktura rynków broni?
- 2) Na czym polegają transakcje zawierane na nielegalnych rynkach (częstotliwość tych kontraktów, cena, kierunki dostaw)?
- 3) Na czym polega istota przestępczego pośrednictwa w handlu bronią?
- 4) Jaka broń stanowi najczęściej przedmiot obrotu?
- 5) Czy istnieją powiązania między rynkami legalnymi i nielegalnymi (w szczególności źródła towaru, szlaki przemytu)?
- 6) Na czym polega rola służb specjalnych w legalnych transakcjach. Czy istnieją i na czym polegają związki służb specjalnych z nielegalnymi transakcjami?
- 7) W jakim zakresie nielegalny obrót bronią stanowi obszar zainteresowania przestępczości zorganizowanej?
- 8) Czy zjawisko konwergencji przestępczości zorganizowanej i terrorystycznej ma znaczenie z punktu widzenia nielegalnego handlu bronią?
- 9) Jaki jest kryminologiczny obraz nielegalnego handlu bronią w Polsce?
- 10) Na czym polegają inicjatywy ONZ w przeciwdziałaniu nielegalnemu handlowi bronią?
- 11) Na czym polegają inicjatywy Unii Europejskiej w przeciwdziałaniu nielegalnemu handlowi bronią?

Autor w ramach badań pilotażowych odbył konsultacje z przedstawicielami szeroko rozumianych agend formalnej kontroli społecznej, tj. Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji, Biura Kryminalnego Komendy Głównej Policji, Ministerstwa Finansów: Departamentu Polityki Celnej oraz komórki do spraw zwalczania przestępczości w tym Departamencie, Komendy Głównej Żandarmerii Wojskowej, Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Komendy Głównej Policji, Laboratorium Kryminalistycznego Komendy Wojewódzkiej Policji Olsztyn, w tym także byliymi funkcjonariuszami Urzędu Ochrony Państwa, Centralnego Biura Śledczego oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

Należy odnotować, że Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego odmówiła pomocy w przeprowadzeniu badań.

Na potrzeby badań uzyskano interesujące dane, pochodzące z różnych źródeł. Były to między innymi:

- akt oskarżenia wraz z uzasadnieniem w sprawie tzw. afery pistoletowej; dysponentem tych dokumentów jest Prokuratura Okręgowa w Gdańsku;
- Biała księga MSZ „Sprawa 6 obywateli polskich zatrzymanych we Frankfurcie nad Menem 10 marca 1992 r.”;
- raporty agend rządowych (Raport o stanie bezpieczeństwa państwa, sprawozdania z rocznej działalności Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego);
- sprawozdania i tzw. produkty wywiadowcze Europolu (OCTA, Te-Sat);
- raporty ONZ (*The Globalization of Crime. A Transnational Organized Crime Threat Assessment*, UNODC 2010; *Digest of organized crime cases*, UNODC, Vienna 2012);
- Raporty NGO's (Amnesty International, Global Witness, Saferworld, The Federation of American Scientists);
- opracowania polskich i międzynarodowych instytutów badawczych (Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Stockholm International Peace Research Institute, Small Arms Survey);
- artykuły prasowe (między innymi z takich czasopism, jak: „Spiegel”, „New York Times”, „Le Monde”, „The Guardian”, „Polityka”, „Gazeta Wyborcza”);
- informacje na stronach internetowych administracji właściwej w sprawach ochrony porządku publicznego i bezpieczeństwa wewnętrznego (Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Komendy Głównej Policji, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Finansów, Biura Bezpieczeństwa Narodowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Służby Kontrwywiadu Wojskowego).
- informacje na stronach internetowych zagranicznych agend rządowych i organizacji międzynarodowych (Europolu, Interpolu, MI5, MI6, BKA, BND, BfV, CIA, FBI, DEA, SOCA, OSCE¹, NATO).

W badaniach wykorzystano takie metody, jak: analizę literatury, obserwację pośrednią (w postaci badania dokumentów), studia przy-

¹ MI5 – The Security Service, MI6 – Secret Intelligence Service, BKA – Bundeskriminalamt, BND – Bundesnachrichtendienst, BfV – Bundesamt für Verfassungsschutz, CIA – Central Intelligence Agency, FBI – Federal Bureau of Investigation, DEA – Drug Enforcement Administration, SOCA – Serious Organized Crime Agency, OSCE – Organization for Security and Co-operation in Europe.

padków na podstawie wymienionych wyżej źródeł, metodę dogmatyczno-prawną, analizę statystyk kryminalnych.

Pragnę serdecznie podziękować wszystkim osobom, które przyczyniły się do powstania pracy. Szczególne podziękowania kieruję do Pana Profesora Wiesława Pływaczewskiego za wsparcie i okazane zaufanie. Chciałbym także podziękować Panu Profesorowi Jerzemu Kasprzakowi za pomoc w dotarciu do materiałów badawczych. Książka nie powstałaby bez wsparcia moich Najbliższych, za co im również dziękuję.

Rozdział 1

Etiologia przestępczości związanej z handlem bronią

W naukach kryminologicznych kładzie się duży nacisk na wyjaśnianie przyczyn zachowań przestępczych. W ramach etiologii kryminalnej opracowano wiele teorii, które miały przybliżyć genezę różnych odmian przestępczości. W odniesieniu do przedmiotu niniejszej pracy można przyjąć, że właściwym modelem wyjaśniającym czynniki leżące u podstaw nielegalnego obrotu bronią jest model ekonomiczny przestępczości.

Wpływ doktryn ekonomicznych na nauki kryminologiczne był widoczny już w poglądach W. Bongera, który podkreślał, że chęć bogacenia się prowadzi na drogę przestępczości². Przyjmuje się, że ekspansja teorii ekonomicznych na teren kryminologii nastąpiła w latach 70. XX w. W szczególności dużą rolę odegrała tzw. ekonomiczna teoria zachowania. Centralnym elementem tej koncepcji jest założenie o racjonalnych przesłankach procesu decyzyjnego, który poprzedza zachowanie się człowieka. Oznacza to, że podmiot dokonuje kalkulacji zachowania, kierując się rachunkiem zysków i strat³. Na płaszczyźnie kryminologicznej chodzi zatem o przestępcę racjonalnego, który reaguje w sposób przewidywalny na bodźce zewnętrzne w postaci nagród i kary. Sprawca to aktywny podmiot, którego zachowania uwzględniają stosowanie swoistego rachunku prawdopodobieństwa⁴. W rezultacie można przyjąć, że popełnienie przestępstwa następuje w sytuacji, gdy dokonanie przestępstwa jest opłacalne: zysk generowany z przestępstwa jest

² B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2009, s. 958.

³ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2001, s. 178.

⁴ H.J. Schneider, *Przyczyny przestępczości. Nowe aspekty międzynarodowej dyskusji o teoriach kryminologicznych*, Archiwum Kryminologii 1997–1998, t. XXIII–XXIV, s. 14–15.

wysoki, występuje niskie prawdopodobieństwo wykrycia i ukarania, natomiast przewidywana dolegliwość związana z wymierzeniem kary jest oceniana jako niewielka⁵. W ocenie H.J. Schneidera teorię racjonalnego wyboru można uznać jako komplementarną wobec innych koncepcji, przy czym jej wartościowy wkład polega na negowaniu perspektywy przestępcy jako biernego podmiotu⁶.

Model ekonomiczny jest również stosowany w odniesieniu do problematyki przestępczości zorganizowanej⁷. Okazało się bowiem, że aparatura pojęciowa nauk ekonomicznych stanowi użyteczne narzędzie w opisywaniu i wyjaśnianiu podłoża wielu różnorodnych form zjawiskowych przestępczości zorganizowanej⁸. Klasycznym przejawem myślenia ekonomicznego jest założenie, że przestępczość zorganizowana zajmuje się dostarczaniem społeczeństwu nielegalnych dóbr i usług. Warto zauważyć, że to właśnie ten element występuje w większości kryminologicznych definicji⁹ przestępczości zorganizowanej, jak również w definicjach stworzonych przez agendy formalnej kontroli społecznej¹⁰, które zwalczają ten rodzaj przestępczości. Równie atrakcyjna jest teza, że podstawowym spoiwem przestępnych związków jest zysk i uzyskiwanie dużych korzyści majątkowych.

W literaturze przedmiotu funkcjonuje pojęcie tzw. syndromu prohibicji. Rozwój przestępczości zorganizowanej następuje szczególnie intensywnie w sytuacji społecznego zapotrzebowania na towary

⁵ Zob. szerzej J. Kawa, *Wprowadzenie do problematyki nielegalnych rynków – perspektywa ekonomiczna* (w:) W. Pływaczewski, P. Chlebowicz (red.), *Nielegalne rynki. Geneza, skala zjawiska oraz możliwości przeciwdziałania*, Olsztyn 2012, s. 28.

⁶ H.J. Schneider, *Przyczyny przestępczości. Nowe...*, s. 15.

⁷ Jak zauważył B. Hołyst, rozwój przestępczości zorganizowanej jako zjawiska powszechnego dał na całym świecie asumpt do rozważań ekonomicznych także w sensie etiologii – B. Hołyst, *Kryminologia*, s. 958.

⁸ Model ekonomiczny stanowi podstawę wielu badań dotyczących przestępczości zorganizowanej. Ciekawy opis procederu handlu ludźmi na tle kategorii ekonomicznych przedstawia np. V. Nikolić-Ristanović, *Trafficking in humans and illegal economy In war and post-war society* (w:) P.C. van Duyne, S. Donati, J. Harley, A. Maljević, K. Lampe (red.), *Crime, Money and criminal mobility in Europe*, Nijmegen 2009.

⁹ Na przykład dostarczanie nielegalnych dóbr i usług jako składnik definicji występuje w typologii H.J. Schneidera, *Przestępczość zorganizowana z międzynarodowego kryminologicznego punktu widzenia*, Prok. i Pr. 1995, nr 10, s. 9.

¹⁰ W przypadku polskich służb policyjnych warto zwrócić uwagę na definicję Centralnego Biura Śledczego. Zob. szerzej Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002; A. Misiuk (red.), *Centralne Biuro Śledcze. Dziesięć lat doświadczeń (2000–2010)*, Szczytno 2010.

i usługi niedostępne na legalnie prosperującym rynku¹¹. Podkreśla się, że reglamentacja dóbr wytwarza czarny rynek. Wydaje się, że dotyczy to także czarnego rynku broni.

Przejawy działania mechanizmu wolnorynkowego są szczególnie widoczne w przypadku zorganizowanej przestępczości narkotykowej. W tym obszarze przestępczości analizy kryminologiczne wprost operują terminologią ekonomiczną (popyt, podaż, kartele, cena detaliczna, chłonność rynku). Wiadomo, że kluczowym elementem funkcjonowania karteli narkotykowych jest ogromny popyt na narkotyki, którego najprawdopodobniej nie da się usunąć. Na marginesie można odnotować, że klęska polityki prohibicyjnej wskazuje jednocześnie, jak silne są ekonomiczne uwarunkowania przestępczości zorganizowanej. Według K. Krajewskiego „[...] ta forma przestępczości jest bowiem immanentnie związana z istnieniem nielegalnych rynków dóbr i usług, a polityka prohibicji stwarza największy taki rynek: czarny rynek narkotyków”¹².

Jak podniósł D.W. Smith, grupy przestępcze to w istocie rodzaj przedsiębiorstw, które funkcjonują na nielegalnych rynkach (*illicit enterprise*)¹³. Główne mechanizmy leżące u podstaw aktywności „nielegalnych przedsiębiorstw” to wzajemne relacje między popytem a podażą, które są identyczne zarówno w przypadku rynków legalnych, jak i nielegalnych.

Model ekonomiczny jest także stosowany do opisu i wyjaśniania nielegalnego handlu bronią. Niezależnie od form, w jakich ten handel się odbywa, wskazuje się, że to właśnie czynniki ekonomiczne odgrywają największą rolę w genezie nielegalnego obrotu. Przyjmuje się zatem, że uczestnicy handlu, tj. sprzedawcy, pośrednicy i nabywcy, działają, uwzględniając takie parametry, jak zyski i koszty¹⁴. Podkreśla się

¹¹ J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej. Zagadnienia prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Warszawa 2011, s. 118–119.

¹² K. Krajewski, *Sens i bezsens prohibicji. Prawo karne wobec narkotyków i narkomanii*, Kraków 2001, s. 463.

¹³ „Illicit enterprise the extension of legitimate market activities into areas normally proscribed, for the pursuit of profit and in response to latent illicit demand” – D.C. Smith Jr., *Organized Crime and Entrepreneurship*, *International Journal of Criminology and Penology* 1978, nr 6, s. 164.

¹⁴ „We assume, that buyers, sellers and intermediaries [...] make choices that are influence by their perception of the personal costs, benefits and risks associated with buying, selling, possessing and using weapons. [...] market forces operate in underground markets, albeit with greater friction than in legal markets, due to the illegal nature of the transaction and often limited sources of supply” – P. Cook, W. Cukier, K. Krause, *The*

Piotr Chlebowicz – doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Kryminologii i Polityki Kryminalnej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie; w latach 2003–2006 odbył aplikację prokuratorską zakończoną egzaminem prokuratorskim; członek Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego i Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. prof. Stanisława Batawii; autor i współautor publikacji z zakresu prawa karnego, kryminologii i kryminalistyki.

■ W monografii zaprezentowano zagadnienie nielegalnych transakcji bronią w kontekście kryminologicznym, prawnomiędzynarodowym i politycznym.

■ Autor szczegółowo omówił związek przestępczości zorganizowanej i terroryzmu na przykładzie czarnego rynku broni, instrumenty prawne w zakresie zwalczania nielegalnego handlu bronią oraz działania handlarzy bronią w Polsce i na świecie.

■ W opracowaniu przedstawiono m.in. kwestie związane z:

- nielegalną produkcją broni palnej,
- kradzieżą i utratą broni w obrocie cywilnym,
- przemyceniem broni.

■ Książka przeznaczona jest dla funkcjonariuszy służb i instytucji odpowiedzialnych za porządek publiczny oraz bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne. Zainteresuje również specjalistyczne ośrodki kształcące przyszłych i obecnych funkcjonariuszy służb policyjnych i specjalnych, prokuratorów oraz sędziów.

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-264-8054-6



9 788326 480546

Cena 99 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.książki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl



9788326480546 W01P01